

A nyomdászattörténet védőangyala – V. Ecsedy Judit

Szili József

– Hogyan kezdődött érdeklődése a régi nyomdászat és nyomdák iránt?

– Én először angolkönyv-beszerzéssel foglalkoztam itt, az Országos Széchényi Könyvtárban. Akkoriban kezdtem el nyomdatörténeti kutatásokat, amikor Borsa Gedeon egy munkacsoportot szervezett, az itteni fiatalokból, akik segítettek a régi könyvek nyomdai meghatározásában, amelyet a betűk és régi nyomdafelszerelések rekonstrukciójával képzelt el. Ez egy Magyarországon még nem kipróbált módszer volt. Én akkor ebbe nagyon beleszerettem, mondhatom úgy is, akkor kapott el a gépszíj.

– Miként fogadta a nyomdászszakma a könyveit? Valamint van-e ma igény a szakemberek felől az ilyen típusú könyvekre?

– Kükedi Józseffel és Haiman Györggyel dolgoztam együtt, akik szintén úgy érezték, hogy megfelelő és megbízható ez a módszer, amikor ezen elv szerint régi könyvekből kikövetkeztetjük a nyomdahelyüket. Abból kiindulva, hogy ha ez a könyv egy adott nyomdában készült, akkor ez a másik könyv lehet-e ugyanannak a nyomdának a nyomtatványa? Nyomdász szakemberek részéről nemigen kaptam reagálásokat. Elsősorban művészettörténészekről kaptam visszajelzéseket, illetve a Könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában című könyvemre nagyon sokan hivatkoznak.

– Támogatja-e valamilyen szervezet azt a kutatómunkát, amit ön végez?

– A Magyar Grafika, illetve a PNYME úgy támogatja, hogy helyt ad a publikációimnak. De nemrégiben egy kutatási pályázatot zártam le, amely az Országos tudományos kutatási alap pályázata volt a 16. századi könyvdíszekre. Valamint most van folyamatban egy pályázat a 17–18. századi könyvdíszekre. Erkölcsei támogatást leginkább munkahelyemtől, az Országos Széchényi Könyvtártól kapok.

– Más témában is vannak publikációi, vagy főleg a nyomda- és betűtörténet köré épülnek ezen publikációk?

– Főleg a nyomdatörténet témában jelennek meg publikációim. De foglalkoztam a protestáns diákok németalföldi tanulmányútjaival. Ezenkívül, ami a hivatali munkámat jelenti, a magyar retrospektív nemzeti bibliográfia, tehát a Magyarországon megjelent könyvek regisztrálása a feladatom.

– Ez nem egy kis munka...

– Így van. Most a 18. századdal foglalkozom, így ha előkerül egy eddig nem ismert, helynélküli, nyomdanélküli, évszámnélküli nyomtatvány, annak a leírása, meghatározása az én feladatom.

– Ezek a meghatározások általában mennyire sikeresek?

– A 16–17. században ezek a nyomtatványok nagyon jól behatárolhatók. A 18. század már sokkal nehezebb, a könyvek nagyszámú megjelenése miatt. Valamint azért, mert a könyvek külseje az 1770-es évektől kezd nagyon jellegtelenné válni, mert a legtöbb nyomda szinte ugyanonnan szerzi be a betűkészletét. Ezért van egy határvonal az 1800-as évnél. A 16–17. század magyar nyelvű nyomtatványai sokkal jobban behatárolhatóak. Köszönhetően a magyar szövegekre olyan jellemző ékezetes betűknek. Amiket az egyik nyomda így, a másik nyomda amúgy oldott meg, gyakran barkácsolt. Ezek nagyon árulkodó dolgok. Magyarország korabeli levéltári dokumentumokból annyira forrászegény, hogy ezért van ennek a módszernek, a tipográfiák rekonstrukciójának létjogosultsága. Tehát, hogy a nyomdák produktumaiból induljunk ki, és így próbáljuk a történetüket kidolgozni. Így nyomon követhetőek a nyomdák vagy akár a felszerelések vándorlása is. Ugyanakkor, ha találunk az ilyen meghatározás után egy-egy levéltári forrást, akkor ezek szinte mindig megerősítik a feltevéseinket.

– *Jelennek-e meg külföldi szaksajtóban is publikációi?*

– Igen, a mainzi megjelenésű Gutenberg Jahrbuch-ba szoktam publikálni. Az utóbbi időben kettő is megjelent. Az egyik Bécsről és a hazai nyomdák kapcsolatáról a 17. században. A másik, ami az egy-két évvel ezelőtti hágai előadásom anyaga, a 17. századi magyarországi nyomdai importról szól.

– *Van-e folyamatban új könyve?*

– Igen. A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei című könyvnek készítem a folytatását, 17. századi kötetét, ami a Ballasi Kiadó és az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában fog megjelenni. Ez olyan nagy anyag, hogy két kötetben fog megjelenni. Amiből az első már olyan terjedelmű, mint maga a 16. századi kötet volt. Egyébként nagyon dekoratív könyv lesz. Van egy másik munka, amelybe nemrég fogtam bele egy szegedi kolléganőmmel, Simon Melindával. A könyv a kezdetektől az 1800-as évekig mutatja majd be az összes magyar nyomdászjelvényt. Ezek még így sosem voltak összegyűjtve. Több mint száz nyomdászjelvényt mutatnánk be, teljes reprodukcióban. A tanulmány rögtön két nyelven, angolul és magyarul jelenne meg.

– *Mivel lehetne elősegíteni ezeket a nyomdatörténeti kutatásokat?*

– Ami nálunk nagyon hiányzik, más nyugat-európai országgal ellentétben, az az, hogy nincsenek a régi magyarországi nyomdászati tárgyi emlékei. A helyzet most úgy áll, hogy a 17. századból Magyarországon csak két rekonstruált sajtó létezik. Az egyik a sárvári Nádasdy múzeumban, a másik Debrecenben. Valamint Erdélyben Kolozsváron található egy csíksomlyói műhelynek a sajtója, az 1670-es évekből. Tótfalusi matricái lelhetőek fel még

egy-két helyen. Vagy egy-egy fadúcrea még rábukkanhatunk. De olyan komoly gyűjtemény, teljes nyomdaberendezés, mint mondjuk Lyonban látható, nagyon jó lenne. Még ha csak a 18. századból való tárgyakkal is. Mindenképpen igény lenne rá, hogy akár egy bemutatójelleggel működő kis nyomdát, nyomdamúzeumot életre lehessen hívni. Így azoknak, akik ez után érdeklődnek, bemutatható lenne, hogy anno hogyan is készültek a könyvek.

– *A magyar nyomdászatra nagy befolyással volt a német nyomdászat. Beszélne ennek a történetéről?*

– Ha végignéznünk akár csak az 1500-as évektől az 1800-as évekig, számtalan német nevű nyomdász mesterember települt be Magyarországra. Csábító volt nekik, hogy Magyarországon nem volt a nyomdászok számára céhrendszer. Németországban ezzel szemben néhány helyen már túlkínálat jelentkezett nyomdászokból. Így születtek aztán akár Budán vagy Győrben is nagy nyomdászdynasztiák, akiknek jó részük az idő folyamán persze elmagyarosodott. A hazai nyomdászok közül is sokan tanulták a szakmát német földön. A magyar nyomdák anyagbeszerzése is erősen németcentrikus. A betűkészletük nagy részét Bécsből, és főképpen Augsburgból szerezték be. Ezt egyébként több nyomdászunk levelezése is bizonyítja. Innen eredeztethető, hogy még mind a mai napig jelen van a nyomdászok szóhasználatában jó néhány német eredetű szó. Valamint nagyon sok hamis impresszumú nyomtatvány készült Magyarországon vagy kitalált, vagy valós német városnévvel. Németországban fellelhető ilyen hamis nyomdahellyel jelölt nyomtatványok. Ezek főleg II. József türelmi rendelete előtt készült evangélikus nyomtatványok, „Augsburg”-i vagy „Frankfurt”-i jelöléssel, miközben magyarországi nyomdákban készültek.

FELVHÍVÁS!

A hazai nyomdászszakma egyik régi álma egy kézzelfogható, működő gépekkel berendezett, színvonalas Nyomdamúzeum. Sajnos egy ilyen múzeum – jelen pillanatban – anyagi források hiányában nem jöhet létre. Addig is, amíg nem jön létre a Magyar Nyomdamúzeum, elindítottuk virtuális nyomdamúzeumunkat, melyben helyet kaphat bárki és bármi, aki vagy ami szakmatörténeti kultúránkat gazdagítja. Kérjük, ossza meg szakmatörténeti kincseit velünk. Nem kell lemondania a féltve őrzött gépekről, tárgyokról, elég egy fénykép ahhoz, hogy a világháló segítségével közkinccsé tehesük. Ügyünk fejleményeit nyomon követhetik a <http://www.nyomdamuzeum.hu/virtualis-nyomdamuzeum> címen.